

Skjelsand

Vassande barneføter på kvit skjelsand ein sommardag – ei bortgøymd badevik i skjergarden: Skjelsand får fram gode minne hos mange av oss. Men skjelsand er også eit viktig råstoff. Sanden blir benta opp frå sjøen og seld til kalking av plen, eng eller vassdrag.
I tidlegare tider vart skjelsanden endåtill brukt i hønseføret for å sikra harde eggeskål.

Skjelsanden i Hordaland finn vi i ytre strøk, ikkje berre i Øygarden, men også mellom holmar og skjer lenger sør i fylket. Øygarden er likevel den kommunen i Hordaland som har dei største forekomstane. Ikkje utan grunn ligg det einaste tørkeanlegget for skjelsand på Vestlandet i Øygarden.

Skjelsanden er best på stader der det er lite andre lausmassar som gjer sanden «urein», med lågare kalkinnhald. For at det skal bli skjelsand, krevst det god straum og bølgjer. Straum må til for å gje skjela vekstvilkår, og bølgjene trengst for seinare å knusa skjela og avsetja dei som sand på botnen.

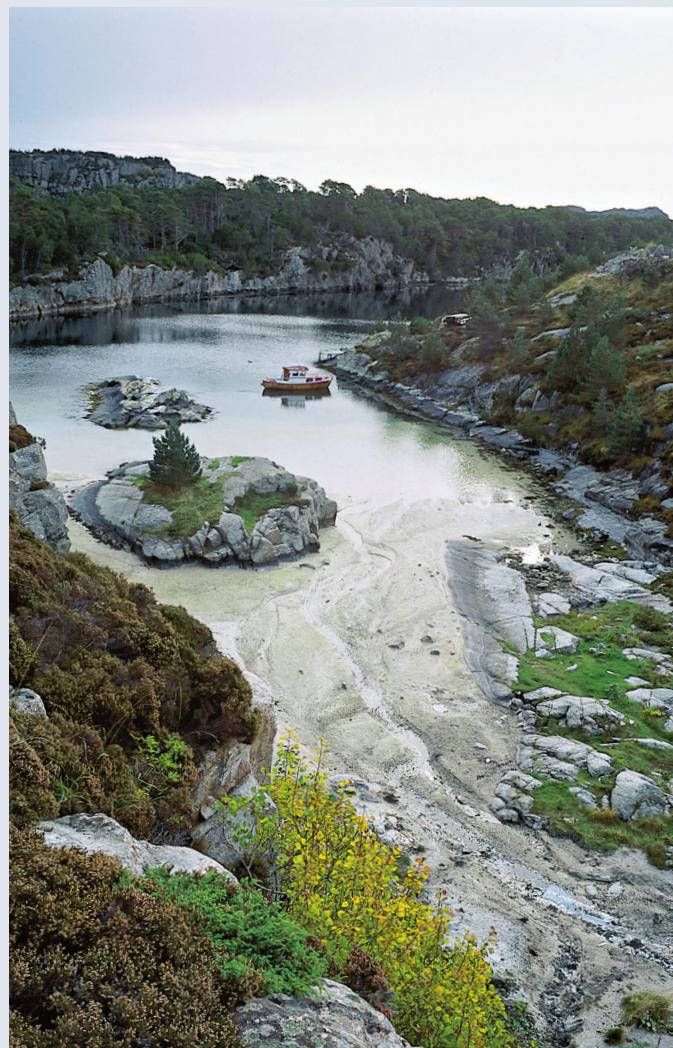
Skjelsandforekomstane i våre farvatn vart bygde opp på grunt vatn i tida etter at kysten vart isfri (dei siste 14 000 åra). Til å byrja med stod havet om lag 30 meter høgare enn i dag i ytre strøk. Derfor var vekstområda større den gongen, ettersom område som no er låge øyar, låg under havflata. Ein stor del av skjelsortane som levde i det kalde vatnet, var òg større og hadde til dels tjukkare skal enn dei som finst no. Då landet steig, førtte bølgjer og straum skjela ned i sunda mellom grunnane og øyane, slik at det no kan vera over 10 meter tjukke lag nokre stader. I vår tid er vekstområda avgrensa til desse sunda. Sjølv om det enno veks skjel som blir til skjelsand, går prosessen mykje seinare. Sanden er derfor å rekna som ein ikkje fornybar ressurs. Skjelbankane er òg gyte- og oppvekstområde for fisk. Uttak av skjelsand er underlagt konsesjon.

Om vi køyrrer på vegane i Øygarden, er det lettast å sjå den kvite sanden under nokre av dei mange bruene i kommunen, anten det no er langs riksvegen, eller i sundet ved Herdlever. Men det er meir skjelsand mellom øyane lenger ute.

Sanden er ein god buffer mot sur jord, og kalking med skjelsand varer lenger enn med finkorna dolomitt. Når skjelsanden blir vaska ut av jorda, renn oppløysinga før eller seinare ut att i havet, der dagens skjel nyttar kalsiumet på nytt.

Kartlagde skjelsandforekomstar i Øygarden. (NGU/Eva Bjørseth)

Ved Ovågen på One, ein av mange skjelsandidyllar. (Svein Nord)

Vi kan rekna med at det var gode vilkår for skjelvækst i djuprenna der Herdleversundet ligg i dag, då havet stod 30 meter høgare etter den siste istida. Skjelsanden i sundet er eitt vitnemål om det. (Svein Nord)

